

”Efter min första högmässa i domkyrkan skrev någon en insändare och föreslog att man skulle ge mig en enkel biljett till Grönland.

TOMAS WILLSTEDT

Improvisatör

PORTRÄTTET Hans musikaliska nytänkande provocerar och lockar storpublik till Lunds domkyrka på lördagsförmiddagarnas orgelkonsert. Skånskan Söndag träffade domkyrkoorganisten Tomas Willstedt på orgelläktaren i ett samtal om musik och konst, konventioner och uppror och hur det låter när kosmos talar.

TEXT **PETER LÖFSTRÖM** FOTO **JÖRGEN JOHANSSON**

Uppe på orgelläktaren i Lunds domkyrka talar Tomas Willstedt om musik, om de "blytunga traditioner" som omgärdar den klassiska musiken, om konstnärens frihetslängtan, om slumpens betydelse i skapandet.

Långt under oss råder förmiddagsro i kyrkorummet med en konstant ström av turister, så här års ett måttligt flöde jämfört med sommarens turistination. Det är tyst. Morgonsolen lyser upp färgerna i absidens mosaikfönster längst upp bakom högaltaret.

Emellanåt känns det som att vi vistas i en högre rymd, långt ovan de väldiga orgelpiporna. För när Tomas Willstedt talar musik lyfter tankegångarna ofta från det enskilda anslaget på orgelns klaviatur till att omfatta musiken, konsten, universum.

Men mitt i de filosofisk-teoretiska utflykterna ett tvärt avbrott:

– Det var hemskt vad jag babblar!

Följt av ett klingande skratt som dröjer länge under katedralens valvbågar.

Efter flera år som biträdande organist fick Tomas Willstedt 2002 tjänsten som domkyrkoorganist. I dag kombinerar han jobbet i Lund med en lektorstjänst på Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, där han undervisar i improvisation. Därtill kommer konserter runt om i Sverige och världen. Som tonsättare har han komponerat musik för orgel, kör och olika instrumentgrupper. Samtidigt beskriver Tomas Willstedt utan ironi sin arbetssituation som en "bra balans" mellan de olika uppdragen. Han ger intryck av effektivitet och en sorts intensiv närvaro, som musiker och människa.

Redan under sina första år i Lunds domkyrka väckte Tomas Willstedt uppmärksamhet, framförallt genom sina orgelimprovisationer, en konst som han fortsätter att utveckla medvetet enligt grundtanken att det ska vara "som att spela för första gången":

– Jag börjar från noll. Improvisation kan inte förberedas. Samtidigt gäller det att inte försöka demonstrera kunskaper, inte sikta på att imponera. Om du kan skita i berömmet och släppa jaget, det är då det kan hända något.

Tomas Willstedt betonar att det finns en inbyggd paradox i den fria, okontrollerade improvisationen. Erfarenhet och kunskap står i vägen för det obundna.

– Man måste frigöra sig, fastän det är svårt. Einstein sa: Det stora hindret för min inbillning är min utbildning.

Tomas Willstedt är musiker men han låter gärna orden understryka budskapet. Och det finns ett konsekvent budskap i hans musikaliska skapande: våga, omvärdera, ifrågasätt! Det handlar om allt – spelteknik, repertoar eller den "klostrofobiska" orgelkonsten:

– Vi konstruerar orgeltyper som redan finns i tiotusentals och klonar musik som redan existerar. Varför finns det ingen som bygger orglar där basen är diskant och tvärtom, eller orgelstämmor med kvartstoner?

Willstedt är kontroversiell, hans sätt att improvisera eller ta sig an den klassiska orgelrepertoaren provocerar. Men det paradoxala, påpekar han, är att han nu spelat så länge i Lund att provokationen ibland uppfattas som konvention.

– Efter min första högmässa i domkyrkan skrev någon en insändare och föreslog att man skulle ge mig en enkel biljett till Grönland. Men under åren här i Lund har jag skaffat mig en trogen publik som har vant sig vid mitt sätt

att spela. Nu händer det ibland att någon uttrycker sitt missnöje med att jag spelar för snällt eller för försiktigt.

Tomas Willstedt konstaterar att människan ständigt söker mönster och vill känna igen sig, i livet och i konsten.

– Det finns en trygghet i det bekanta. Det du känner igen är bra. Det som först stöter bort och oroar blir efterhand bekant och accepterat och taget för givet.

Men Tomas Willstedt vill hela tiden längre:

– Vaghalsighet måste vara varje konstnärs största drivkraft.

Samtidigt är musiken enligt Tomas Willstedt den mest konservativa konstarten, där de klassiska verken är "kanoniserade i stelnade konventioner".

– Varför accepterar vi att Ingmar Bergman och andra stora regissörer bygger om och tolkar världslitteraturens klassiska dramer i full frihet när något liknande vore otänkbart i musikens värld? Jag påstår att själva meningen med musiken i dag är att framföra den på ett sätt som inte har gjorts tidigare.

Den musik som Tomas Willstedt själv helst lyssnar på, som i sällsynta ögonblick kan få honom att "tippa över i en annan dimension", är slumpmusik där tonsättaren över huvud taget inte har bestämt hur verket ska låta.

– Karlheinz Stockhausen och John Cage till exempel har skrivit sådan musik, där den som framför verket använder en sorts musikaliska legoklossar som tonsättaren har plockat fram. Slumpen styr. Det kan låta flummigt, men när jag lyssnar på deras musik upplever jag ibland att kosmos talar till mig. All annan musik förlorar i värde och blir enbart underhållning eller sentimentala collage. Slumpen är Guds pseudonym, har någon tänkare sagt.

Var började vägen hit? Tomas Willstedt är påfallande ointresserad av att redogöra för biografiska data. Han växte upp i ett prästhem i Växjö. På pianolektionerna var han en olydig elev som ofta gjorde tvärtemot vad läraren sa. Och egentligen skulle han ju bli fotbollssproffs...

– Fotbollsträningen gav mig en god grundfysik. Det behövs när man spelar orgel med händer och fötter länge i högt tempo.

Han följer inget favoritlag men uppskattar det artistiska i en välspelad match:

– När man studerar Maradona eller Zlatan och ser hur tanken föds inom dem, hur de bestämmer sig för att förflytta sig, ta bollen, passa vidare...

Han gör jämförelsen med de stora besluten i livet, de som blir avgörande, ibland utan att man vet om det i förväg. Som den där stunden i Saint Sulpice-katedralen i Paris.

– Efter gymnasiet åkte jag till Paris, mitt under ungdomsupprettet i slutet av 60-talet. Jag längtade bort, ville få nya intryck. En lärare hade uppmanat mig att "vidga mina vyer". Jag lockades väl till Paris av tidsandan också, men mest var det musiken som drog mig dit. Jag lyssnade systematiskt på alla de stora organisterna som spelade i kyrkorna. Efteråt satt jag och pratade med dem på något kafé i stan. Det var där, i de samtalen, jag lärde mig mest.

En period under ungdomsåren gjorde han avbrott i sitt spelande. Men kafésamtalen med organisterna i Paris ledde honom tillbaka. Efter ett sådant avgörande samtal hamnade Tomas Willstedt i Saint Sulpice-kyrkan på vänstra stranden. Framför Delacroix väggmålning av Jakobs kamp med ängeln tog han ett avgörande beslut.

FORTSÄTTNING PÅ NÄSTA UPPSLAG

Profil

Namn: Tomas Willstedt.
Yrke: Domkyrkoorganist i Lund, lektor på Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, konsertorganist, tonsättare. Har gjort ett dussintal cd-inspelningar, de flesta slutsålda.
Ålder: 62.
Uppvuxen: Växjö.
Familj: Gift, två döttrar, en son.
Film: "Har sett alla Woody Allens filmer med stor behållning. Tati, förstås. När jag försöker förmedla ett tankesätt till mina elever när de improviserar brukar jag nämna Jacques Tatis filmer, där flera olika handlingar pågår samtidigt i olika delar av bilden."
Böcker: "Thoreaus Skogsliv vid Walden. Läste om den nyligen. En annan viktig bok: Rousseaus *Den ensamme vandrarens drömmier*."

Se Tomas spela

I dag klockan 15.00 spelar Tomas Willstedt på orgeln i Sankt Johanneskyrkan i Malmö.

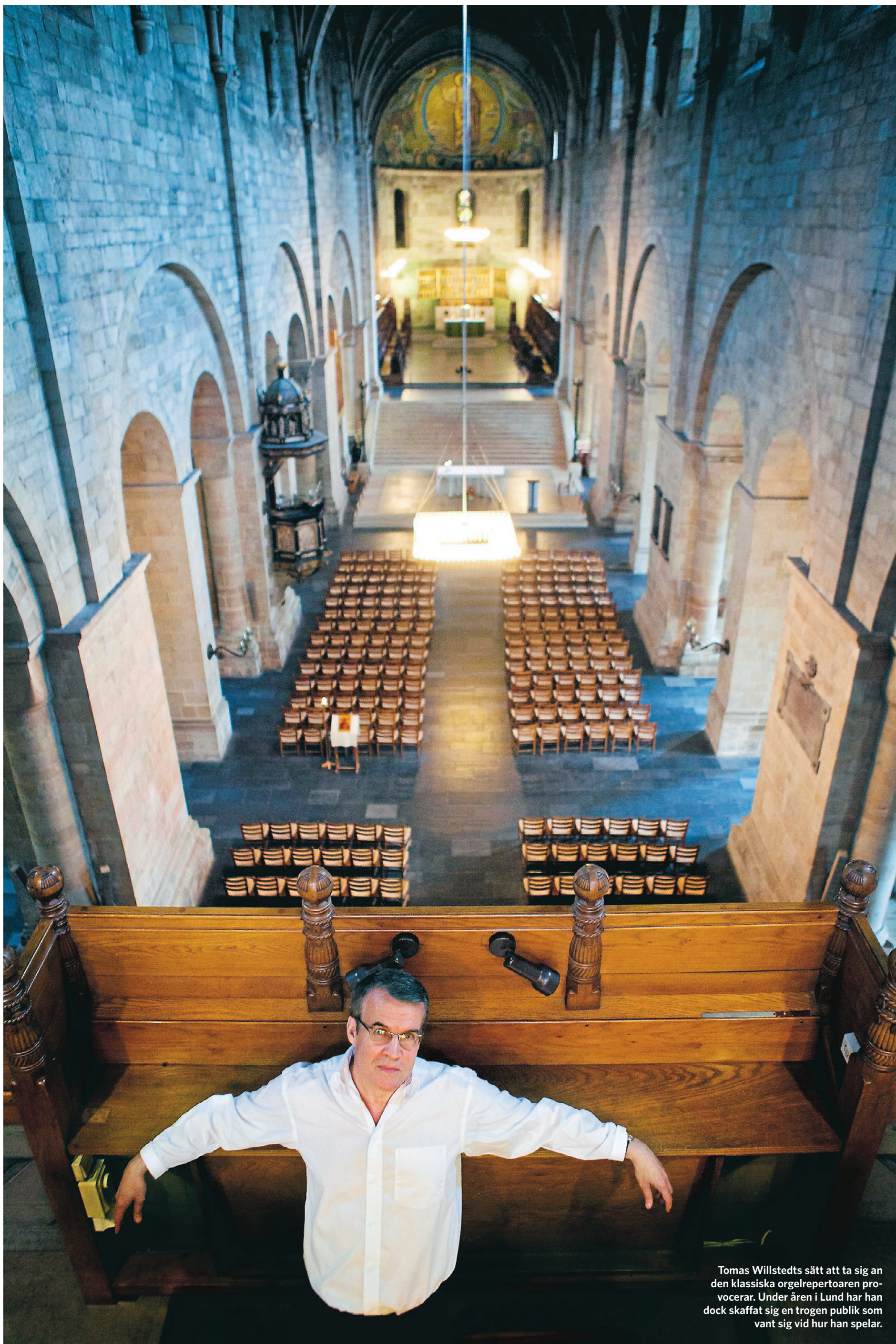
I programmet ingår verk av Karl-Erik Wellin och Stockhausen samt improvisationer över Domssöndagens bibeltexter.

Organistens musikaliska hantverk på orgelläktaren visas på storbilds-tv nere i kyrkan och streamas samtidigt live via Johanneskyrkans hemsida.

När Tomas Willstedt vill förmedla hur hans elever kan tänka när de improviserar, brukar han nämna den franske regissören Jacques Tatis filmer.

FOTO: SCANPIX

Tomas Willstedts sätt att ta sig an den klassiska orgelrepertoaren provocerar. Under åren i Lund har han dock skaffat sig en trogen publik som vant sig vid hur han spelar.

Fortsättning från föregående uppslag

– För mig var målningen en beskrivning av mötet mellan olika system, två världar i kamp med varandra. Jag kände att det är så jag vill arbeta konstnärligt – konfrontera världsligt med gudomligt. På en undanskymd pelare i kyrkan textade jag i smyg: ”Nu vill jag spela igen.” När jag var i Paris härom året letade jag upp pelaren i kyrkan. Och texten står kvar!

Tomas Willstedt talar utförligt om musikens väsen och finner ständigt nya bilder för att förtydliga sina tankar om universums strävan efter förändring, om hur ordning och system alltid föregås av kaos, om slentrianens helgedomar och en auktoritetstro som ”terroriserar musiklivet”. I skrift är han mer ordknapp. Varje lördag förmiddag klockan tio är det orgelkonsert i Lunds domkyrka. Här har Tomas Willstedt framfört egensinniga tolkningar av Bach, César Franck och Mendelssohn, omväxlande med moderna orgelverk och improvisationer. Till varje konsert levererar han ofta en kort text om dagens musikstycken: ”Preludiet med sin jämna puls verkar vara ett stycke skuret ur evigheten. Och i fugan måste varje stämma först presentera ett ganska komplicerat lösenord på 20 toner (temat), innan de får delta i den allvarsamma konversationen.”

Ibland innehåller programbladet ett citat som utgångspunkt för dagens improvisation. En lördag improviserade han över några rader ur ett brev av August Strindberg: ”Om jag skulle komponera, så skulle jag slunga hela harmoniläran som binder. Jag skulle bara lägga händerna på pianot, lyssna inom mig och utom mig efter en rytm, leta mig till nya harmonier, ty de finnas där (...)

Just så som Tomas Willstedt beskriver sina tankar när han improviserar:

– Jag försöker fokusera på att lyssna, inte tänka på att det är jag som sitter och spelar. Det är inte lätt. Jag är inte riktigt där än men jag är på väg. Ibland tänker jag på Picasso, som sade när han var 90 år: Nu börjar jag förstå hur jag ska göra när jag målar.

Tomas Willstedt vet hur det låter när kosmos talar.

Eleven om sin mentor:

En av Tomas Willstedts orgelelever på Musikhögskolan i Malmö var Bengt Wittje, som i dag arbetar som musikdirektör i Lomma församling.

– Jag var drygt 20 år och kom till Musikhögskolan med höga prestationskrav på mig själv, berättar han. När jag spelade skulle allt vara korrekt, felfritt. Tomas lät mig leka och fick mig att inse att det viktigaste inte är teknisk perfektion utan att beröra lyssnarna. Det var befriande. Bengt Wittje nämner Willstedts lärobok i improvisation. I ett avsnitt låter pedagogen Willstedt spädbarnets fria jollrande bli en bild av det obundna musikskapandet. – Ett exempel på Tomas lekfullhet är en konsert som vi genomförde tillsammans på åttiotalet i samband med att Fädernas kyrka skulle tas bort ur den svenska psalmboken. Tomas föreslog en konsert på temat ”Adjö Fädernas kyrka”. Vi spelade tillsammans, på var sin orgel i domkyrkan, jag på det lilla positivet nere i kyrkan, Tomas på läktarorgeln. Fädernas kyrka i 12 tonarter och fria improvisationer.

När han sammanfattar sina intryck av Tomas Willstedt beskriver Bengt Wittje en mentor som öppnade helt nya musikaliska möjligheter för honom.

– För mig var det känslan av ”Åh vad skönt!”

Det kan vara svårt att välja yrke. Men vår Profil tycks inte ha haft något problem i det avseendet. Han valde att bli ögonläkare.

Det är ett mycket ansvarsfullt yrke som kräver en lång utbildning. Men det gick bra för vår Profil. Han klarade både praktiken och alla de svåra tentorna.

Låt oss döpa honom till Doktorn. Det är faktiskt vad många i hans hemland brukat kalla honom.

Doktorn hade det väl förspant. Han föddes som nummer tre av fem syskon. Hans pappa var mycket rik. Därför behövde vår Profil inte gå i någon vanlig skola, utan fick sin utbildning i en exklusiv privatskola där en stor del av undervisningen förmedlades på franska.

Sedan blev det läkarstudier på universitetet. De tog sex år. År 1988 blev han klar. Då avlade han sin examen. Därefter började han praktisera på ett militärsjukhus.

Hans arbete blev säkert mycket uppskattat. Men vår Profil kände sig ändå inte helt nöjd. Han ville gärna bättra på sin utbildning och skaffa sig specialistkompetens.

Den möjligheten kom 1992. Då reste han till London. Där kunde han påbörja den önskade utbildningen vid Western Eye Hospital.

Vid den här tiden var Doktorn fortfarande bara en 27-årig, lugn och tillbakadragen ungkarl, som gillade datorer och såg fram emot att få sin eftertraktade specialistkompetens.

Den Mystiska Profilen

Lösningen ska vara oss tillhanda senast onsdag i nästa vecka. Skicka till **Skånskan Söndag, Box 165, 201 21 Malmö**. Märk kuvertet ”Profilen”. Den först öppnade rätta lösningen får två trisslotter och de följande två vardera en trisslott. Rätt lösning och vinnare presenteras nästa söndag.

Namn.....

Adress.....

Svar.....

Men det fanns en kvinna i hans liv. Hon kallades Emma och var bara 17 år gammal.

Emma såg mycket bra ut. Hon var född i England och bodde i London. Men hon hade sina rötter i samma land som vår Profil kom ifrån. Därför skulle de säkert komma att passa bra ihop.

Romansen mellan Doktorn och Emma är höjd i ett visst dunkel. Vi vet inte när och var de träffades första gången eller när de bestämde sig för varandra. Och det kom att dröja ända fram till i december 2000 innan de äntligen kunde gifta sig.

Däremot vet man en del om Emmas utbildning och yrkeskarriär. Hon har studerat datateknik och fransk litteratur vid King's College i London. Efter sin examen fick hon flera välbetalda jobb, först en tid på Deutsche Bank och därefter på det stora, amerikanska finansbolaget JP Morgan.

Vår Profil hade tur som träffade Emma. Men han hade otur med sin utbildning. Han fick nämligen aldrig sin specialistkompetens.

I januari 1994, då han bara hade tre månader kvar av utbildningen, fick han ett telefonsamtal från sitt hemland. Någon berättade för honom att hans bror Basil hade omkommit i en bilolycka.

Beskedet blev en svår chock för Doktorn. Basil var hans äldre bror och den som vår Profils pappa hade utsett till sin efterträdare.

Medan vår Profil var lugn och tillbakadragen

Den Mystiska Profilen

Är personen vi söker svensk eller utländsk, man eller kvinna, nutida eller historisk? Det enda vi kan säga är att den är känd och betydelsefull på ett eller annat sätt. Lös gåtan och tävla om trisslotter – eller så får du lösningen i nästa veckas Söndag. TEXT **ANDERS PALM**

hade Basil varit djärv och utåtriktad.

Basil hade passat bra som militär. Han hade haft många kompisar i armén. Det var han som skulle ha efterträtt sin far som landets ledare.

Nu var han borta. Då fick den näste äldste sonen ta över rollen som faderns blivande efterträdare. Det var vår Profil – ögonläkaren.

Det var säkert med ett mycket tungt hjärta som Doktorn återvände till Syrien. Där fick han genast en mängd order av sin far om vad som gällde. Vår Profil kastades in i armén. Där gjorde han en kometkarriär. På bara fem år avancerade han till överste.

År 2000 dog fadern. Då valdes Doktorn till hans efterträdare som Syriens president. Det skedde med 97,2 procent av rösterna.

Visserligen fanns det en

lag som sade att den som skulle väljas till president i Syrien måste vara 40 år gammal. Vår Profil var bara 34. Gissa vad som hände? Parlamentet röstade naturligtvis snabbt bort den gamla lagen.

Vår Profil är 189 cm lång. Han talar flytande engelska och franska. Han är fortfarande gift med Emma, vars riktiga förnamn är Asma. De har tre barn tillsammans.

År 2007 blev han omvald till president med 97,6 procent av rösterna.

Men nu har han fått bekymmer. Hela landet kokar av oro. Vår Profil har drabbats av de stora omvälvningarna i arabvärlden.

Frågan är vad som kommer att hända honom. Om han blir tvungen att byta jobb så har han i alla fall ett annat yrke att falla tillbaka på.

Vem är han?

LÖSNING HELGKRYSSET NR 45

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100																																																																																																																					
B	U	T	P	A	S	A	P	L	E	S	K	A	P	T	R	I	S	A	K	N	E	B	A	C	K	L	A	R	R	Y	K	A	T	N	A	V	E	S	P	N	N	A	B	L	A	S	E	T	T	S	L	I	D	C	D	O	S	K	I	C	R	O	M	I	D	K	A	G	A	M	E	T	C	V	C	E	D	E	R	T	R	A	T	T	U	R	K	I	S	K	J	O	R	O	T	T	O	C	K	E	R	A	N	A	N	U	G	I	T	T	A	H	A	R	B	Y	T	T	S	K	E	P	N	A	D	R	I	A	N	O	R	E	S	A	U	A	F	D	O	G	R	O	S	T	B	I	F	F	J	A	O	T	R	E	V	L	I	G	A	E	N	M	A	S	T	A	D	E	A	S	R	A	L	V	D	R	A	G	L	A	K	A	R	E	X	A	M	E	N	R	E	G	A	L	A	N	D	B	A	D	E	K	V	A	T	A	O	M	T	E	N	T	A	M	E	N

VINNARE

Två trisslotter till: Aila Stoor, Eslöv, Anna-Karin Peterson, Hässleholm **En trisslott till:** Karin Petersson, Malmö, Mats Jeppsson, Finja, Gunnel Keppner, Malmö

VINNARE MYSTISKA PROFILEN V 45

Rätt svar: Elsa Beskow

Två trisslotter till: Ulla Möllerström, Hässleholm **En trisslott till:** P-O Lindeberg, Malmö, Margit Byrén, Hässleholm